

Gozdno zadružništvo

Iztok WINKLER*

Izvleček

Winkler, I.: Gozdno zadružništvo. Gozdarski vestnik, št. 3/1992. V slovenščini s povzetkom v angleščini, cit. lit. 10.

Družbene spremembe in z njimi povezane spremembe v organiziranosti gozdarstva spet odpirajo problem učinkovitega povezovanja razdrobljene zasebne gozdne posesti. Oživeti je treba idejo gozdnega zadružništva, ki bo na izključno prostovoljni podlagi in po ekonomskih interesih povezovala lastnike gozdov. V začetku pričakujemo predvsem povezovanje lastnikov gozdov za skupno prodajo gozdnih lesnih sortimentov, naše hotenje pa mora biti tudi organiziranje pravih gozdnogospodarskih združenj, v katere se bodo lastniki gozdov povezovali zaradi učinkovitejšega opravljanja vseh gozdnogospodarskih del v svojih gozdovih.

Ključne besede: zadružništvo, gozdna zadruga, lesno-produktivna zadruga.

Synopsis

Winkler, I.: The System of Forest Cooperative Societies. Gozdarski vestnik, No. 3/1992. In Slovene with a summary in English, lit. quot. 10.

The changes in society and those in the organization of forestry, which are linked therewith, again open the problem of the efficient connecting of a great number of small private forest parcels. The idea of forest cooperatives has to become relevant again, which is going to link forest owners on exclusively voluntary basis and according to economic interests. In the beginning, the associating of forest owners for a joint sale of timber assortments is expected. However, it is wished that such forest cooperatives would be formed which would unite forest owners for the sake of more effective performing of all forest managing work in their forests.

Key words: the system of cooperatives, forest cooperative, timber productive cooperative.

1. UVOD

Razdrobljena gozdna posest in z njo povezana drobna tržna proizvodnja gozdnih lesnih sortimentov sta temeljni značilnosti zasebnega sektorja gozdarstva v Sloveniji. To povzroča mnoge gozdnogospodarske probleme. Na razdrobljeni posesti ni mogoče racionalno gospodariti, donosi komaj pokrivajo lastne potrebe, tržni presežki so neznatni. Posestniki z majhno tržno gozdno proizvodnjo se ne morejo samostojno uspešno ukvarjati s prodajo lesa. Osamosvojili so se torej lahko samo v proizvodno-tehničnem pogledu, saj samostojno odločajo o tem, kdaj in koliko bodo sekali v svojem gozdu, v komercialnem pogledu pa ostajajo povsem odvisni od lesnih trgovcev.

2. DOSEDANJI RAZVOJ IN IZKUŠNJE

Prve ideje o zadružništvu, ki naj bi povežalo in gospodarsko okrepilo razdrobljene posestnike in drobne proizvajalce, na Slovenskem niso naletele na veliko razumevanje gozdnih posestnikov.

Prva gozdna zadruga je bila sicer na Slovenskem ustanovljena že leta 1894 v Lovrencu na Pohorju, vendar pa je delovala le osem let. Leta 1907 je bila ustanovljena tudi gozdna zadruga v Padričah pri Trstu in deluje še danes (primerjaj WINKLER 1989). Ima lepe uspehe pri gozdnogospodarski dejavnosti. Zadružniki se ukvarjajo skupno z gojenjem in z izkoriščanjem gozdov. Drugod na Slovenskem se gozdne zadruge niso razvile.

Leta 1929 sprejeti jugoslovanski zakon o gozdovih je sicer imel tudi določila o gozdnih združenjih, vendar je njihovo uresničevanje vezal na sprejem zakona o združenjih. Splošni zakon o združenjih, ki je bil sprejet leta 1937, pa ni imel glede gozdnih združenj nobenih določil. Očitno pa tudi sami gozdni

* Prof. dr. I. W., dipl. inž. gozd., Biotehniška fakulteta, Oddelek za gozdarstvo, 61000 Ljubljana, Večna pot 83, Slovenija

posestniki niso bili zainteresirani za ustanavljanje pravih gozdnih zadrug, ki bi se poleg izkoriščanja gozdov prvenstveno ukvarjale z gozdnogojitvenimi deli in posvetile večjo pozornost gospodarjenju na mali gozdni posesti sploh. ŠIVIC (1941) je vzroke za nezanimanje gozdnih posestnikov za vključevanje v gozdne zadruge ocenil takole: »Toda med gozdnimi posestniki je le malo zanimanja za zadruge te vrste (gozdne zadruge, o. p.). Vzrok odpora je največkrat bojazen, da bi trpeli posamezniki škodo na račun drugih; ta bi prišel v zadruzo z lepo obraslim gozdom, drugi s praznim in izčrpanim itd. ... Značilno je, da se združna misel ni obnesla niti pri agrarnih skupnostih, koder so pravzaprav dani vsi pogoji za skupno oskrbovanje gozdov. Nasprotno: solastniki sestavljajo zahteve, da bi se skupni gozdovi po oblasteh za agrarne operacije čimprej razdelili, da more vsak posestnik s pripadlim razdelkom svobodno razpolagati. Zato gozdnih zadrug, kakor so zamišljene v zakonu o gozdovih, v Dravski banovini nimamo nobenih.«

Pač pa so bile osnovane številne gozdne zadruge v zvezi z izvajanjem zakona o likvidaciji agrarne reforme iz leta 1931. Te zadruge naj bi bile prevzele v svojo upravo razlaščne veleposestniške gozdove. Ker pa so bili ti gozdovi dodeljeni v upravo začasni upravi razlaščenih veleposestniških gozdov, je večina novoustanovljenih zadrug takoj razpadla ali pa se spremenila v pašniške zadruge.

Bolj pa so bili gozdni posestniki dostopni za povezovanje v lesne zadruge. Prvi začetki takih skupnosti gozdnih posestnikov so bile t. i. španovijske žage, ko si je manjše število gozdnih posestnikov postavilo skupno žago. Te skupnosti pa so kmalu propadle, ker niso zajele manjših posestnikov.

Ponovno so združne žage oživele v letu 1919, ko je slovenska ljudska stranka začela za načrtnejšim pospeševanjem združništva. Na veliko so začeli ustanovljati nove žage, predvsem tam, kjer se je obetal dober zaslužek in kjer so pričakovali, da bodo kmetje zaradi politične pripadnosti dajali prednost novi združni žagi. Nekaj let so združne žage lepo napredovale, gozdni posestniki so radi dovažali les, ker

so jim ga plačevali bolje kot lesni trgovci.

Povojni konjunkturi za les pa je v letih 1924–1926 sledila kratka gospodarska depresija. Že ob prvih težavah so bile združne žage močno prizadete, mnoge so hitro propadle in celotna akcija se je končala s precejšnjo poslovno izgubo.

V obdobju splošne gospodarske krize je trgovina z lesom zastala in vse bolj nazadovala ter prišla v nevzdržen položaj okoli leta 1935. Tudi lesno združništvo se v tem času ni razvijalo. Ponoven razmah združništva se je začel šele po letu 1936, ko se je začelo živahnije povpraševanje po lesu in so porasle cene lesnih sortimentov. Mali gozdni posestniki so se v tem času tudi vse bolj zavedali, da z nizkimi cenami gozdnih sortimentov nosijo največji del bremena pri sanaciji lesne industrije in trgovine.

To spoznanje jih je napotilo, da so se začeli združevati v lesno-produktivne zadruge. Lesno-produktivne zadruge so povezovalе gozdne posestnike določenega območja v združno skupnost zaradi pospeševanja gozdne proizvodnje, obdelave, predelave in prodaje lesa in lesnih izdelkov. Ukvarjale so se z izkoriščanjem lastnih gozdov, s predelavo lesa in prodajo izdelkov na domačem in tujem tržišču.

Člani so se med seboj zavezali, da si bodo uredili lastno skladišče, zgradili lesni obrat in bodo vso surovino iz svojih gozdov prodali zadruzi v predelavo in vnovčenje. Vsi člani zadruge so bili ne glede na velikost gozdne posesti enakopravni pri upravljanju zadruge.

Prva takšna zadruga je bila ustanovljena v Lovrencu na Pohorju, pozneje še na Verdu, v Selški dolini in drugod. V kratkem času je delovalo že 20 lesno-produktivnih zadrug. Poslovanje teh zadrug je bilo tako uspešno, da so lahko svojim članom plačevale za les 30–50 % več kot lesni trgovci. Zadruge so svojo proizvodnjo usmerile predvsem v izvoz in so zato tudi ustanovile osrednjo zadrugo za izvoz lesa MARAD.

Lesne zadruge so nastale kot obramba gozdnih posestnikov pred izkoriščanjem lesnih trgovcev. Zato so se ukvarjale izključno s proizvodnjo, predelavo in prodajo lesa. Zato je tudi razumljivo, da so bolj uspevale v obdobju konjunktore, stagnirale

in propadale pa so v obdobju gospodarske depresije.

V prvem povojnem obdobju (1945–1951) je bila v gozdarstvu najvažnejša naloga zagotoviti predvideni obseg sečnje. Tako zlasti v zasebnem sektorju. Šele po zmanjšanju pritiska za čim večjo proizvodnjo v gozdarstvu so začeli tudi v zasebnem sektorju misliti na celovito gospodarjenje z gozdovi in s tem tudi na ustrezno organiziranost. Ta naloga je bila v prvi vrsti poverjena splošnim kmetijskim združenjem, ki pa postavljenim nalogam niso bile kos, predvsem zaradi pomanjkanja ustreznih strokovnih kadrov. Kmetijske zadruge so na področju gozdarstva skoraj povsem zemarile svoje primarne, tj. gozdnogospodarske naloge, in so se pretežno ukvarjale le z odkupom lesa. Splošnim kmetijskim združenjem so leta 1948 priključili tudi lesne produktivne zadruge, ki so začele delovati po vojni in jih je bilo leta 1946 že okoli 40.

Gozdarstvo je bilo centralizirano, strokovnega kadra je bilo malo in je bil skoncentriran pri upravnih organih in v državnih podjetjih. Zato je razumljivo, da so gospodarjenje z zasebnimi gozdovi usmerjali predvsem z vrsto predpisov.

Šele z ustanovitvijo okrajnih uprav za gozdarstvo (1954) se je nekaj strokovnih kadrov začelo bolj intenzivno ukvarjati z zasebnimi gozdovi. Združenje operativne gozdarske službe za zasebni sektor pri okrajnih upravah, ki so imele tudi vrsto upravnih in nadzornih nalog, je bila lahko le začasna in kompromisna rešitev.

Operativne funkcije so bile ločene od upravnih in nadzornih leta 1957 z ustanovitvijo gozdarskih poslovnih zvez, ki so povezovale kmetijske zadruge. Njihova glavna naloga je bila razvijati same zadruge in njihove proizvodne dejavnosti oziroma jih usposabljalati kot organizatorje proizvodnje.

Za opravljanje nalog v gozdni proizvodnji pa bi zadruge morale imeti določeno gozdno površino, na kateri je mogoče zagotoviti trajno gozdno proizvodnjo ter ustrezne strokovne kadre. Vsega tega pa zadruge niso imele in namesto njih so te naloge začele prevzemati poslovne zveze. Zadruge so predvsem odkupovale les, izvajanje gojitvenih del pa so odklanjale. Tako je bila gozdna proizvodnja razdeljena med

dva nosilca: zadrugo, ki se je ukvarjala predvsem z odkupom lesa, in gozdarsko poslovno zvezo, ki je opravljala vse druge naloge. Kljub uspehom, ki so jih poslovne zveze dosegle pri gospodarjenju z zasebnimi gozdovi, so predstavljale vendarle neustrezno organizacijsko nadgradnjo, ki ni mogla dovolj uspešno pospeševati združnega povezovanja lastnikov gozdov.

Po ukinitvi poslovnih zvez (1960) je med tremi možnostmi organiziranosti zasebnega sektorja gozdarstva (posebna gozdna gospodarstva za zasebni sektor, združitev obeh sektorjev v gozdnih gospodarstvih in zasebni sektor gozdarstva pri kmetijskih združenjih) prevladala tretja. Hkrati je bila izvršena reorganizacija kmetijskih združenj, njihovo število se je bistveno zmanjšalo, površina gozdov, ki je odpadla na eno zadrugo, se je povečala (povprečno 6500 ha) prav tako število strokovnih kadrov (10.850 ha/gozd. inž. in 3.647 ha/tehnika). V večini kmetijskih združenj (75) je bilo gozdarstvo organizirano kot delovna oziroma poslovna enota, v 5 združenjih kot gozdni obrat, v 5 pa je bilo gozdarstvo brez posebne enote.

Na podlagi zakona o gozdovih leta 1961 se je začel proces podružbljanja zasebne gozdne proizvodnje, najprej na prostovoljni podlagi, leta 1965 pa je zakon o gozdovih določil, da gospodarjenje z zasebnimi gozdovi v celoti prevzamejo gozdnogospodarske organizacije v okviru t.i. skupnega gospodarjenja z vsemi gozdovi ne glede na lastništvo. Dejansko je skupno gospodarjenje steklo šele leta 1967, lastniki so v okviru skupnega gospodarjenja imeli z zakonom zajamčene pravice, postopoma so začeli dobivati v okviru gozdnogospodarskih organizacij tudi samoupravne pravice. Na podlagi zakona o gozdovih leta 1974 so nastali v okviru gozdnogospodarskih organizacij najprej obrati za kooperacijo, pozneje pa temeljne organizacije kooperantov. Članstvo v teh organizacijah je bilo sprva obvezno, pozneje pa prostovoljno, vendar pa so vse odločitve teh organov veljale tudi za nečlane.

Iz dosedanjega razvoja povezovanja zasebnih gozdnih posestnikov lahko strnemo naslednje ugotovitve, ki so lahko koristen

nauk tudi pri iskanju novih oblik povezovanja v spremenjenih razmerah:

1. Za dosedanje povojno povezovanje zasebnih gozdnih posestnikov je bilo značilno, da je bil prvenstveno v ospredju splošni (javni) interes za ohranitev in razvoj gozdov, kar je sicer pozitivno, vendar pa je bil zanemarjen ali vsaj potisnjen v ozadje interes lastnikov gozdov. Zato so se mnogi gozdni posestniki čutili le še formalni lastniki svojih gozdov. Za povezovanje je manjkal temeljni motiv – interes lastnikov gozdov. Prisilno združevanje pa je imelo kratkotrajne učinke.

2. Skupno gospodarjenje z vsemi gozdovi v zadevah, s katerimi je bil zagotovljen splošni interes za ohranitev in razvoj gozdov, je nedvomno dalo mnoge pozitivne rezultate, med njimi zlasti enotno gozdnogospodarsko načrtovanje v vseh gozdovih, sistematično zbiranje in usmerjanje sredstev za gozdno reprodukcijo in načrtno odpiranje gozdov z gozdnimi cestami, še posebej pa je pomemben prispevek, ki ga je tako organizirano slovensko gozdarstvo dalo k razvoju slovenskega podeželja, zlasti v gorskem svetu. Preveč pa je poseglo tudi v poslovno sfero, nanjo so gozdni posestniki lahko premalo vplivali, tako npr. pri prodaji lesa in stroških gospodarjenja. Zlasti obvezna skupna prodaja gozdnih lesnih sortimentov je, ne glede na razloge zanjo (primerjaj WINKLER 1991), vzbujala največ nezadovoljstva. Tudi materialni odnosi v gozdnogospodarskih organizacijah, zlasti obračun dohodka od prodaje lesa, so bili marsikje premalo jasni in omejeni samo na obračun t. i. odkupne cene gozdnih lesnih sortimentov.

3. Pri oblikovanju organizacijskih okvirov povezovanja zasebnih gozdnih posestnikov se je premalo upoštevalo njihovo socialno-ekonomsko sestavo, ki se odraža tudi v različnih poslovnih interesih, ki jih ni mogoče enolično organizirati. Zato ni čudno, da je bilo le 12,5% lastnikov gozdov včlanjenih v temeljne organizacije kooperantov; celo med gozdnimi posestniki, ki imajo sorazmerno veliko gozdno posest (10–15 ha) jih je bilo le 43% članov temeljnih organizacij kooperantov.

4. Uspešna ne bo nobena oblika organiziranosti, v kateri ne bodo ob splošnih

interesih za ohranitev in razvoj gozdov prišli do izraza tudi poslovni interesi lastnikov gozdov.

5. Niso dovolj učinkovita povezovanja, ki delijo interes gozdnih posestnikov in prodajalcev lesa od njihovih interesov za celovito gospodarjenje z gozdovi (gojenje in varstvo gozdov, opravljanje del v pridobivanju lesa).

6. Vsaka oblika povezovanja gozdnih posestnikov mora temeljiti tudi na strokovnosti pri opravljanju gozdnogospodarskih del. Ustreznih strokovnih kadrov je danes dovolj.

Zato smo leta 1988 (WINKLER 1988) predlagali, da namesto enoličnih temeljnih organizacij kooperantov organiziramo v zasebnem sektorju gozdarstva gozdne zadruge, v katerih naj bi se za zadovoljevanje vseh poslovnih interesov pri gospodarjenju z gozdovi prostovoljno združevali gozdni posestniki po načelih enakopravnosti, vzajemnosti in skupne odgovornosti.

3. PRENOVA ZADRUŽNIŠTVA – NOVA PRILOŽNOST TUDI ZA GOZDNO ZADRUŽNIŠTVO

Model socialistične kooperacije, ki je dal vsebinski in organizacijski okvir slovenskemu združništvu in model dogovorne ekonomije, ki je določal integracijske tokove in poslovne povezave združnih organizacij in jih poenotil, sta v tržni ekonomiji izgubila svoj smisel. Združništvo je torej treba preoblikovati in postaviti v ospredje gospodarski interes članov. Odločitev o tem, kakšna naj bo zadruga, mora biti v rokah članov; zakon jim mora to omogočiti, stroka pa pri tem svetovati in pomagati.

Novo gozdno združništvo bomo gradili na klasični ideji slovenskega združništva, upošteva načela in izkušnje sodobnih zadrug v razvitih deželah in pozitivne izkušnje našega povojnega združništva, zlasti pa na pobudah in težnjah lastnikov gozdov in ekonomskih načelih racionalnosti.

Temeljna ideja združništva je gospodarska pomoč članom. V ospredju so torej gospodarski cilji združevanja. Te cilje pa sodobno združništvo izvaja z vzajemno dejavnostjo svojih članov. Zdržniki si to-

rej med seboj ne konkurirajo ampak sodelujejo (kooperirajo), zadruga kot celota pa seveda kot vsak drug gospodarski subjekt vstopa v konkurenčni boj na trgu.

3.1. Klasična združna načela – pomembna podlaga tudi za sodobne zadruge

Štiri klasična združniška načela so pomembna tudi za sodobne zadruge:

1. Načelo prostovoljnosti

Članstvo v zadrugi je povsem prostovoljno in ni nikomur onemogočeno. Prav tako pod določenimi pogoji tudi ne izstop. To pa ne onemogoča, da se interesi, ki ustanavljajo zadrugo, ne bi dogovorili, koga bodo vzeli v svoje vrste, oziroma v pravih določili pogoje in merila za članstvo.

Načelo prostovoljnosti pa ima še eno razsežnost: prostovoljnost proizvodnega sodelovanja z zadrugo. Član torej ni obvezen, da vse svoje gospodarske posle vodi prek zadruge. S tem lahko člani izkoristijo trenutno ugodnejše možnosti neposredno na trgu. Vendar so take možnosti praviloma omejene. Ob tem pa je treba reči, da v zadrugi nimajo radi članov, ki se obnašajo špekulativno in poslujejo prek zadruge le takrat, ko je npr. kakšne pridelke težko prodati neposredno, sicer pa nastopajo samostojno. Poslovna zvestoba je zato ne samo cenjena lastnost članov, ampak tudi nenapisano pravilo. Vsakdo pa je lahko član več zadrug, zlasti, če so te organizirane po proizvodnem načelu.

2. Načelo gospodarske solidarnosti

Načelo gospodarske solidarnosti ima dve pomembni razsežnosti: samopomoč in soodgovornost. Samopomoč se realizira z vplačilom članskega deleža, soodgovornost pa z institucijo jamstva. Vsak član mora vplačati vsaj en članski delež, lahko tudi več.

3. Načelo solidarne demokracije

Zadrugo upravljajo člani sami. Vsak član ima pravico do enega enkopavnega glasu, ne glede na število vplačanih deležev in svojo gospodarsko moč in ne glede na obseg poslovanja prek zadruge. Na ta način mali kmetje niso v podrejenem položaju nasproti interesom gospodarsko močnejših članov, kadar gre za odločanje o poslovanju in razvoju zadruge.

4. Načelo pokritja stroškov

Zadruga ni prvenstveno usmerjena v pridobivanje dobička. Pomembno je le, da iz razlik v ceni pokrije stroške poslovanja, sicer jih morajo pokriti člani. Psihološko pa je bolje, da ima zadruga dobiček, ki pa je last članov. Navadno je v zadrugah vpeljan ristro kot posebna oblika delitve dobička. Članu pripada tak del skupnega dobička, kakršen je delež njegovega poslovnega sodelovanja v okviru zadruge. Lahko pa člani ves ali del dobička prenesejo v poslovni sklad zadruge.

3.2. Cilji in namen združevanja v gozdne zadruge

Cilji in namen združevanja v gozdno zadrugo so lahko raznovrstni:

- skupno opravljanje vseh ali nekaterih gozdnogospodarskih del (gojenje in varstvo gozdov, vzdrževanje gozdnih cest, gradnja in vzdrževanje gozdnih vlak),
- skupna prodaja gozdnih lesnih sortimentov,
- gozdno drevesničarstvo,
- usklajevanje splošno koristne rabe gozdov,
- zbiranje in odkup postranskih gozdnih proizvodov,
- racionalna nabava gozdarske opreme, oskrba z rezervnimi deli in potrošnim materialom,
- načrtno usposabljanje članov in prenašanje sodobnih strokovnih znanj v gozdno-gospodarsko prakso,
- zastopanje interesov članov pri posegih v gozdove in do drugih uporabnikov gozdov,
- skupna raba določene gozdarske opreme, zlasti specialne opreme, ki se relativno malo uporablja in je gospodarna le ob polnem izkoriščanju (npr. cepilni stroj za drva, manjša mobilna lupilna naprava),
- tehnološko svetovanje.

Člani bodo ob ustanovitvi zadruge sami določili konkretne cilje in vsebino združevanja, to je zadeve, ki jih bodo izpeljali skupno zato, da bi dosegli boljše ekonomske učinke in pospeševali umno gospodarjenje s svojimi gozdovi. Pri tem ne sme biti obveznih receptov ali vnaprej postavljenih izključujočih vzorcev.

3.3. Tipi gozdnih zadrug

Poznamo predvsem tri tipe gozdnih zadrug:

- lastninske gozdne zadruge,
- gozdnogospodarske zadruge,
- lesnoproductivne zadruge.

Lastninske gozdne zadruge so take, pri katerih so skupni lastnina, gospodarjenje, upravljanje in nadzor. Gozd tvori nedeljivo skupno lastnino zadruge. Pri tem izginejo vse meje do tedaj samostojnih parcel (posesti). Z gozdnogospodarskega vidika je taka oblika zadruge najbolj racionalna. V praksi pa večinoma niso zaživele zaradi nezaupanja lastnikov gozdov do popolnega združevanja premoženja in možnih negativnih posledic. Pač pa bi tudi pri nas lahko po tem načelu delovale zadruge, ki bi povezovalе upravičence vrnjenih nedeljivih gozdov nekdanjih agrarnih skupnosti.

V **gozdnogospodarskih zadrugah** zadržnik obdrži lastnino na svoji gozdni posesti, v zadrugo se združuje zaradi skupnega opravljanja vseh ali nekaterih gozdnogospodarskih del (npr. gojitvenih del, posameznih faz pridobivanja lesa, nabave sadik, vzdrževanja cest, vključno s prodajo gozdnih lesnih sortimentov in podobno). Organizirana naj bi bila tako, da povezuje lastnike gozdov glede na lokacijo gozda, tako da bi dobili zaokrožene gozdne komplekse, ki bodo olajšali smotno gospodarjenje.

Tudi v **lesnoproductivni zadrugi** ostaja zasebno lastništvo gozda nedotaknjeno, lastniki gozdov se združujejo v zadrugo predvsem zaradi skupne prodaje in ev. predelave lesa. V taki zadrugi si bodo člani organizirali skupno lesno skladišče, dodelavo lesa (lupljenje, krojenje), spremljanje tržišča lesa in prodajo gozdnih lesnih sortimentov. Tako bomo pravzaprav dobili sodobno lesno-productivno zadrugo, ki je imela pri nas pred II. svetovno vojno velik ugled in poslovne uspehe. Pri skupni prodaji gozdnih lesnih sortimentov bo gozdna zadruga na trgu dosegla ugodnejše cene. Imela bo manjše manipulacijske stroške kot drugi posredniki pri prodaji, zaradi večje koncentracije lesa bodo stroški prevoza nižji. Gozdna zadruga bo lahko tudi manj selektivna pri odkupu lesa kot drobni in občasni posredniki, ki bodo iskali predvsem

kakovostnejše sortimente. Zadruge, ki bodo nastajale predvsem zaradi skupne prodaje gozdnih lesnih sortimentov, bodo lahko oblikovane za območje posamezne lokalne skupnosti, npr. vasi, občine in podobno.

Pogosto se ob tem postavlja vprašanje, ali je sploh smiselno organizirati specializirane (tj. gozdne) zadruge, ali pa bi bilo bolje, da bi lastniki gozdov v svojih zadrugah zadovoljevali svoje interese celovito (splošne zadruge). Za eno in drugo obliko so razlogi. Vendar pa izkušnje kažejo, da se interes gozdarstva v splošni zadrugi prej ali slej izgubi ali zamegli, kar za smotno gospodarjenje z gozdovi ni dobro. Zato bi svetovali specializirane gozdne zadruge zlasti, kadar se lastniki gozdov povezujejo za opravljanje vseh gozdnogospodarskih del.

Pri oblikovanju gozdnih zadrug je pomembno tudi vprašanje njihove optimalne velikosti. Pri tem moramo poiskati optimalno razmerje med dvema načeloma: načelom poslovne učinkovitosti in načelom preglednosti. Ti dve načeli sta si praviloma nasprotujoči. Poslovna učinkovitost praviloma raste z velikostjo, preglednost in neposredni vpliv članov pa se z velikostjo zmanjšuje. Poleg poslovne učinkovitosti je torej zelo pomembno upoštevati tudi načelo preglednosti, ki krepi vpliv članov na poslovanje zadruge in njihovo identiteto z zadrugo.

3.4. Premoženje zadruge

Premoženje, s katerim posluje zadruga, je zadržna lastnina. Glede na izvor je zadržno premoženje last članov zadruge, saj je sestavljeno iz članskih deležev in akumuliranega dobička. Vendar pa pri uporabi tega premoženja nimajo člani nobene individualne pravice razpolaganja. Član svojega dela premoženja ne more odpoklicati, razen če izstopi iz zadruge. To je skupni poslovni sklad zadruge, namenjen izključno financiranju njenega, torej skupnega poslovanja. Ta status ohrani zadržno premoženje, dokler je v skupni funkciji. Šele če gre zadruga v stečaj ali preneha delovati, se zadržno premoženje vrne članom v celoti ali pa le članski delež. Pogostejša je praksa, da je zadržno premoženje nedeljivo in se v primeru likvidacije

zadruga prenese na zadružno zvezo, ki ga lahko porabi izključno za razvoj zadružništva.

3.5. Poslovanje v zadrugi

Zadruga je izrazito ekonomska ustanova, ki mora poslovati po ekonomskem načelu racionalnosti in s čim manjšim vložkom doseči čim večje učinke. To zahteva visoko strokovno usposobljenost zaposlenih, visoko delovno storilnost in minimalne poslovne stroške ter iskanje najbolj donosnih prodajnih možnosti.

Gospodarski učinek, ki ga omogoča zadruga svojim članom, je rezultat več dejavnikov:

- učinek, ki ga prinese večja kapitalna moč zadruga, povečane plačilne in kreditne sposobnosti združenih kmetov; zadruga je manj rizičen poslovni partner in lažje pride do kreditov;

- zadruga lahko nastopa kot grosist in doseže ugodnejše cene pri nabavi sredstev za proizvodnjo in prodaji izdelkov oziroma storitev svojih članov;

- dodatni ekonomski učinek prinese tudi podaljšanje proizvodnega ciklusa v fazo primarne predelave;

- med kmeti, ki posamično nastopajo na trgu, obstaja določena konkurenčnost, ki jo poslovno izkoristijo posredniki in trgovci; pri zadružni organiziranosti pa se poslovni učinek posredniške funkcije nabira v zadrugi, torej v korist članov.

3.6. Fizični in strokovni delavci gozdne zadruga

Izkušnje kažejo, da lastniki gozdov ne znajo ali ne zmorejo sami opraviti vseh gozdnogospodarskih del v svojih gozdovih. Zato je pričakovati, da bodo močnejše zadruga zaposlile za opravljanje teh del tudi stalne gozdne delavce. Enako je treba pričakovati tudi za zaposlovanje strokovno-tehničnih delavcev. Za manjše zadruga pa bo racionalneje, da se za strokovno pomoč pa tudi izvedbo nekaterih del naslanjajo na javno gozdarsko službo in gozdarska izvajalska podjetja.

Tudi sicer bodo morale gozdne zadruga imeti trdno oporo prav v javni gozdarski službi, saj je od skupnih naporov v veliki

meri odvisna tudi ohranitev in razvoj zasebnih gozdov.

3.7. Upravljanje zadruga

Iz članskega deleža in obveznega jamstva izhaja izključna pravica članov do upravljanja zadruga. Upravljalna funkcija se izvaja na treh ravneh. Občni zbor je najvišji organ zadruga, ki ga praviloma sestavljajo vsi člani. Sprejema generalne poslovne odločitve, program in zaključni račun ter voli upravni odbor zadruga. Upravni odbor odloča o tekoči poslovni in razvojni politiki in usmerja delo poslovnih delavcev zadruga ter predstavlja zadruga v poslovnih in pravnih stikih. Nadzorni odbor pa nadzira poslovanje zadruga z vidika spoštovanja zadružnih pravil ter pravil poslovanja.

3.8. Povezovanje gozdnih zadruga

Tako kot se lastniki gozdov povezujejo v gozdne zadruga, da bi racionalneje gospodarili s svojimi gozdovi in dosegli boljše ekonomske učinke, velja tudi za zadruga, da ne smejo biti zaprte vase, ampak se morajo povezovati zato, da bi bile skupaj z drugimi zadrugami bolj poslovno učinkovite. Sodobne zadruga se danes vse bolj povezujejo in ne nastopajo več samostojno na trgu temveč povezano. Zlasti za gozdne zadruga, ki se bodo ukvarjale s prodajo gozdnih lesnih sortimentov, to gotovo velja. Do povezovanja bo prihajalo tudi pri ustanavljanju zadružnih predelovalnih obratov in posebnih podjetij za izvoz lesa, pomembno pa bo tudi povsem strokovno povezovanje (za skupno opravljanje strokovnih nalog – npr. pri izobraževanju, svetovanju, propagandi in podobno).

4. SKLEP

Družbene spremembe odpirajo možnost zelo elastičnega prostovoljnega povezovanja lastnikov gozdov za učinkovito gospodarjenje z gozdovi. Izogibati se bomo morali vsem enoličnim rešitvam in prepustiti povezovanje stvarnim interesom lastnikov gozdov. Gozdarska služba jim mora pri tem strokovno pomagati, jim svetovati in jih osveščati.

Povzetek

Razdrobljena gozdna posest in z njo povezana drobna tržna proizvodnja gozdnih lesnih sortimentov sta temeljni značilnosti zasebnega sektorja gozdarstva v Sloveniji. To povzroča mnoge gozdnogospodarske probleme. Na razdrobljeni posesti ni mogoče racionalno gospodariti, donosi komaj pokrivajo lastne potrebe, tržni presežki so neznatni. Posestniki z majhno tržno gozdno proizvodnjo se ne morejo uspešno samostojno ukvarjati s prodajo lesa. Osamosvojili so se torej lahko samo v proizvodno-tehničnem pogledu, saj sami odločajo o tem, kdaj in koliko bodo sekali v svojem gozdu, v komercialnem pogledu pa ostajajo povsem odvisni od lesnih trgovcev.

Za dosedanje povojno povezovanje zasebnih gozdnih posestnikov v Sloveniji je bilo značilno, da je bil v ospredju predvsem splošni (javni) interes za ohranitev in razvoj gozdov, kar je sicer pozitivno, vendar pa je bil zanemarljiv ali vsaj potisnjen v ozadje interes lastnikov gozdov. Zato so se mnogi gozdni posestniki čutili le še formalni lastniki svojih gozdov. Za povezovanje je manjkal temeljni motiv – interes lastnikov gozdov samih. Prisilno združevanje pa je imelo kratkotrajne učinke.

Skupno gospodarjenje z vsemi gozdovi ne glede na lastništvo v zadevah, s katerimi je bil zagotovljen splošni interes za ohranitev in razvoj vseh gozdov, je nedvomno dalo mnoge pozitivne rezultate, med njimi zlasti enotno gozdnogospodarsko načrtovanje v vseh gozdovih, sistematično zbiranje in usmerjanje sredstev za gozdno reprodukcijo in načrtno odpiranje gozdov z gozdnimi cestami, še posebej pa je pomemben prispevek, ki ga je tako organizirano slovensko gozdarstvo dalo k razvoju slovenskega podeželja, zlasti v gorskem svetu. Preveč pa je skupno gospodarjenje z vsemi gozdovi poseglo tudi v čisto poslovno sfero, nanjo so gozdni posestniki lahko premalo vplivali, tako npr. pri prodaji lesa in stroških gospodarjenja. Zlasti obvezna skupna prodaja gozdnih lesnih sortimentov je, ne glede na razloge zanjo, vzbujala največ nezadovoljstva. Tudi materialni odnosi in gozdnogospodarskih organizacijah, zlasti obračun dohodka od prodaje lesa, so bili marsikje premalo jasni.

Pri oblikovanju organizacijskih okvirov povezovanja zasebnih gozdnih posestnikov smo premalo upoštevali njihovo pestro socialno-ekonomsko sestavo, ki se kaže tudi v različnih poslovnih interesih, ki jih ni mogoče enolično organizirati. Zato ni čudno, da je bilo le 12,5% lastnikov gozdov vključenih v temeljne organizacije kooperantov.

Novo gozdno zadružništvo bomo gradili na klasični ideji slovenskega zadružništva, upoštevaje načela in izkušnje sodobnih združenj v razvitih deželah in pozitivne izkušnje našega povojnega zadružništva, zlasti pa na pobudah in težnjah lastnikov gozdov in ekonomskih načelih racionalnosti.

Cilji in namen združevanja v gozdno združbo so lahko raznovrstni:

- skupno opravljanje vseh ali nekaterih gozdnogospodarskih del,
- skupna prodaja gozdnih lesnih sortimentov,
- gozdno drevesničarstvo,
- usklajevanje splošnokoristne rabe gozdov,
- zbiranje in odkup postranskih gozdnih proizvodov,
- racionalna nabava gozdarske opreme in oskrba z rezervnimi deli in potrošnim materialom,
- načrtno usposabljanje članov in prenašanje sodobnih strokovnih znanj v gozdnogospodarsko prakso,
- zastopanje interesov članov pri posegih v gozdove in do drugih uporabnikov gozdov,
- skupna raba določene gozdarske opreme,
- tehnološko svetovanje.

Člani bodo ob ustanovitvi zadruga sami določili konkretne cilje in vsebino združevanja, to je zadeve, ki jih bodo izvajali skupno zato, da bi dosegli boljše ekonomske učinke in pospeševali umno gospodarjenje s svojimi gozdovi. Pri tem ne sme biti obveznih receptov ali vnaprej postavljenih izključujočih vzorcev.

V slovenskih razmerah bosta prišla v poštev predvsem dva tipa gozdnih združenj:

- gozdnogospodarske zadruga, v katere se lastniki gozdov združujejo zaradi skupnega opravljanja vseh ali nekaterih gozdnogospodarskih del (gojenje in varstvo gozdov, pridobivanje lesa, vzdrževanje cest, vključno s prodajo lesa in podobno). Te bodo organizirane tako, da bodo povezovalle lastnike gozdov z določenega gozdnega območja in bomo dobili zaokrožene gozdne celote, ki bodo olajšale smotno gospodarjenje z gozdovi;

- lesnoproductivne zadruga, v katere se bodo lastniki povezovali zaradi skupne prodaje ali ev. predelave lesa. Te bodo organizirane za območje posamezne lokalne skupnosti (občine, vasi).

THE SYSTEM OF FOREST COOPERATIVE SOCIETIES

Summary

A great number of small forest parcels and small market production of timber assortments, which is connected therewith, are the basic characteristics of the private forestry sector in Slovenia. A lot of forest managing problems are caused thereby. Economical managing in a great number of forest parcels is impossible, the yields hardly cover the owner's needs, market surplus is insignificant. The owners with a small market forest production cannot be individually successful in wood selling. They could only become independent in the production-technical aspect because of the possibility to decide when and how much is going to be cut in their forest but as regards the commercial aspect, their dependence on wood dealers remains.

The main characteristic of the postwar association of private forest owners in Slovenia was that the general (public) interest for the preserving of

forests and their development was given the priority, which was quite positive yet the interest of forest owners was totally neglected or put in the rear. Consequently, many forest owners felt to be only formal owners of their forests. The basic motive for associating was lacking – the interest of forest owners themselves. Compulsory associating had only short-handed effects.

Undoubtedly, common managing of all forests, irrespectively of the ownership, in the fields where the general interest for the preserving and development of forests was secured, had a lot of positive results, some of them being uniform forest managing planning in all the forests, systematic collecting and directing of financial means for forest reproduction and planned opening of forests by means of forest roads. The contribution which thus organized Slovene forestry gave to the development of Slovene countryside, first of all in mountainous region, has to be stressed in particular. The joint managing of all the forests too severely interfered with the purely business sphere, which forest owners had hardly any influence on. This especially holds true of wood selling and managing expenditures. The compulsory joint selling of timber assortments, whatever the reasons for it might be, met with utmost dissatisfaction. The material relations in forest enterprise organizations, first of all the profit balance of wood merchandise was not clear enough in many an organization.

When forming the organization frames of the associating of private forest owners, their variegated socio-economic structure was not enough taken into consideration. That is also reflected in various business interests, which cannot be uniformly organized. No wonder that only 12.5% of forest owners were members of basic cooperators' organizations.

The new system of forest cooperatives is going to be built on the classical idea of Slovene system of cooperatives, taking into consideration the principles and experience of modern cooperatives in advanced countries and the positive experience of Slovene postwar system of cooperatives as well as on the initiatives and aspirations of forest owners and economic principles and economy.

The goals and purpose of associating into a forest cooperative can be various:

- common performing of all or some forest managing work,
- common selling of timber assortments,
- forest nurseries,
- the coordinating of generally beneficial forest use,
- the collecting and selling of secondary forest products,
- economical purchase of forest equipment and the supplying of spare parts and durables,
- systematic education of the members and the transmission of modern expert know-how into forest managing practice,
- the representing of the interests of members in the general interfering with the forest and towards other forest users,

- the right to use common forest appliances and machinery,
- technologic consulting.

The concrete aims and purposes of associating are going to be defined at the occasion of the founding of a cooperative by the members themselves, i.e. the aims which are going to be carried out collectively so that better economic effects be achieved and economical managing with their forests promoted. Obligatory recipes or disqualifying models set in advance will not have their place there.

Two types of forest cooperatives are going to be relevant in Slovene conditions:

- Forest managing cooperatives in which forest owners are associated because of common performing of all or some forest managing work (silviculture and forest protection, wood production, forest road maintenance, including wood merchandise and the like). These cooperatives are going to be organized in such a way that they will unite forest owners from a certain forest region, thus forming forest units which will enable economical forest managing.

- Wood production cooperatives in which forest owners will associate for the purpose of common trading with wood and possible timber processing. These are going to be organized for the region of an individual local community (commune, village).

VIRI

1. Kovačič, M., 1991. Razvojná vprašanja združništva na Slovenskem. *Sodobno kmetijstvo* 5, s. 197–200 in 6, s. 250–255.
2. Sevnik, F., 1952. *Združništvo v gozdnem in lesnem gospodarstvu*. *GozdV* 9, 5–6.
3. Šivic, A., 1940. *Razvoj in organizacija občupravne gozdarske službe v Sloveniji*. *GozdV* 3, 1, s. 197–204 in 2, s. 223–233.
4. Šivic, A., 1941. *Razvoj in struktura gozdnega gospodarstva*. *Gozdarska anketa*. Ljubljana.
5. Winkler, I., 1989. *Nastanek in razvoj kmečke gozdne posesti v Sloveniji*. *Zb. gozd. in les.* 33, 1989, s. 153–184.
6. Winkler, I., 1974. *Zasebni gozdovi v SR Sloveniji kot ekonomska baza lastnikov gozdov in kot objekt gospodarske politike*. *Šumarski fakultet Zagreb*. *Disertacija*.
7. Winkler, I., 1988. *Nekatere značilnosti stanja in nadaljnega razvoja gospodarjenja z zasebnimi gozdovi v Sloveniji*. *GozdV* 46, 7–8, s. 309–318.
8. Winkler, I., 1990. *Gozdna zadruga v Padričah*. *GozdV* 48, 6, s. 327–329.
9. Winkler, I., 1991. *Družbeni in gozdnogospodarski vidiki proste prodaje gozdnih lesnih sortimentov v Sloveniji*. *Sodobno kmetijstvo* 11, s. 479–483.
10. Winkler, I. – Medved, M., 1991. *Gozdno gospodarstvo in zasebni sektor gozdarstva*. *Gozdno gospodarstvo kot izvajalsko podjetje*. *Podlage za nacionalno gozdarsko politiko*. *Separatna študija št. 11*. *Biotehniška fakulteta, oddelek za gozdarstvo*. Ljubljana, s. 21–24.